

סימן לג

מבטל כלי מהיכנו

שאלה

אדם סובל מבעיה רפואית ולצורך האבחנה של בעייתו הוא נדרש לאסוף שתן במשך 24 שעות רצופות ע"מ לבדוק. דבר זה לא ניתן לביצוע בימות החול כשאדם עובד ומיטלטל ממקום למקום. האפשרות היחידה לאסוף שתן במשך זמן כזה קיימת רק בשבת, כאשר האדם נמצא רוב היום בביתו. האם מותר לאסוף את השתן בשבת?

תשובה

השתן נחשב למוקצה ומותר לטלטלו רק משום מוקצה מחמת מיאוס (עיי' שו"ע א"ח סי' ש"ה ס"ד-ל"ו) כלומר מותר לטלטלו רק משום כבוד הבריות, כאשר יש צורך בכך. וא"כ כאשר הוא מטיל את מימיו לתוך כלי אותו הכלי מותר לטלטול רק משום כבוד הבריות, אך לאחר שהונח במקומו אסור לו לטלטלו שוב, כי אין בכך משום כבוד הבריות, וא"כ אסור לו להרים את הכלי שיש בו שתן כדי להטיל בו שתן נוסף. אולם גם להטיל את מימיו לכתחילה בתוך כלי ריק יהיה אסור לפי"ז, שהרי מבטל בכך את הכלי מהיכנו. אמנם מסתבר שמותר לאדם להטיל את מימיו בתוך כלי ואז יהיה דינו כעביט של שופכין, במקום שמותר לפנות את העביט מאותו מקום ומכיון שהכלי לא נאסר בטלטול א"כ לא ביטל כלי מהיכנו בכך. ואף אם א"א לפנות את העביט מאותו מקום יש להתיר משום כבוד הבריות, שאם לא יטיל את מימיו בעביט היכן יעשה זאת? אך כאן שכל הצורך להטיל את מימיו לתוך כלי מיוחד הוא רק לשם בדיקות, ומצד כבוד הבריות אינו צריך להטיל את מימיו לתוך כלי מיוחד, אלא יכול לעשות זאת באסלה הקבועה לכך, ורק משום שצריך לאסוף שתן

מטיל אותו לתוך כלי מיוחד, א"כ אין כאן היתר של כבוד הבריות וחזר איסור ביטול כלי מהיכנו. והנה, אם הוא מחזיק את הכלי בידו אינו מבטלו מהיכנו, כי כשמחזיק את הכלי בידו, אע"פ שיש בו שתן, מותר לו לטלטלו ולהניחו במקום אחר. ואע"פ שמוקצה גמור שהגיע לידו בהיתר אסור לטלטלו לכל מקום שירצה (עיי' שו"ת סי' ש"ח ס"ק א' ובמשנ"ב שם ס"ק י"ג), מיהו משום כבוד הבריות מותר לו לטלטל את הכלי למקום שבו יוכל להניחו. ונמצא שבשעת הטלת השתן עדיין לא נאסר הכלי בטלטול, וא"כ עדיין לא בוטל הכלי מהיכנו. ורק אח"כ כשיניח את הכלי במקומו ואסור לטלטלו יותר, רק מאותו רגע הוא מבטל את הכלי מהיכנו, אולם אז לא הניח בכלי דבר, אלא השתן שהיה מונח בכלי כבר קודם לכן נעשה עתה אסור בטלטול ומבטל את הכלי מהיכנו, נמצא שהדבר נעשה מאליו ולא ע"י מעשה אדם.

דוגמא לכך יש להביא מתשובת מהרי"ל הביאה המג"א בסי' רס"ה (ס"ק ב') שאפשר להניח כלי מתחת לשולחן מע"ש, ובשבת להסיר את השולחן והשמן ינטף מהנר לכלי. נמצא שהוא לא הניח כלי בידיים מתחת לשמן בשבת, אלא הכלי מונח מאליו ולא הוא שביטל את הכלי מהיכנו. ואפשר אולי לומר גם ב"ד, שברגע שהוא מחזיק את הכלי בידו עדיין לא ביטלו מהיכנו ורק כשהניחו במקומו נאסר בטלטול ונתבטל מהיכנו, נמצא שהביטול נעשה מאליו. אמנם אפ"ל שבעצם הנחתו את הכלי ביטלו, אך באמת לא ההנחה היא שביטלה את הכלי, ההנחה גרמה לכך שמעתה ואילך אסור לטלטלו וממילא התבטל מהיכנו.

ודוגמא קרובה יותר לנידוננו יש להביא מהמאירי בשבת (קמ"א א' ד"ה כבר) שהתיר לנער טבלה שיש בה תרומה טמאה וטהורה,

כלי מהיכנו, שהרי היה מותר לטלטל את הדלף מדין גרף של רעי. אך מאחר שהוא חייב להניחו במקומו א"כ ממילא הוא מבטל כלי מהיכנו. ומשמע שאע"פ שבגרף של רעי כשמותר לטלטלו הוא רק משום כבוד הבריות, ובעצם מוקצה הוא, ובכל זאת לא נחשב למבטל כלי מהיכנו אלא, רק כאשר הוא קובעו במקומו ואינו מטלטלו משם.

עוד סניף להיתר עפ"י מש"כ המג"א בסי' רס"ו ס"ק י"ד בשם המגיד משנה והריא"ז שבהפסד מרובה מותר לבטל כלי מהיכנו אפי' כשמבטלו לכל היום. אך עיין בה"ל (שם ד"ה לשמטן) שרוב הראשונים חולקים על כך. מיהו כסניף למש"כ אפשר לצרף דעה זו.

מיהו כל מה שכתבנו מועיל רק להטלת המים בפעם הראשונה לתוך כלי, אך הוא היה צריך לאסוף את השתן של יממה שלמה ולשם כך יצטרך להגביה כל פעם את הכלי שבו נאסף השתן וזה אסור משום מוקצה.

לכן נלענ"ד שיטיל כל פעם מים לכלי, וישפוך אותם מיד כל עוד הוא בידו לכלי גדול שם יאסף השתן, ובפעם הראשונה יטיל לכלי הגדול מע"ש ואז לא תהיה כלל בעיה של מבטל כלי מהיכנו. כי הכלי הגדול כבר התבטל מהיכנו מע"ש ואין איסור להוסיף עליו בשבת. ואת הכלי הגדול לא יטלטל ביום השבת.

שהטהורה תתגלה ויטול אותה ובטבלה תישאר רק תרומה טמאה ואע"פ שבכך הוא מבטל כלי מהיכנו, כי עתה יש בטבלה רק תרומה טמאה, האסורה בטלטול, אולם הדבר נעשה מאליו ולא בידיים.

אמנם יש להעיר על הנחתנו, שכל עוד הוא מחזיק בכלי אין כאן ביטול כלי מהיכנו, כי מותר לו לטלטל את המוקצה עד שיניחנו במקום, שכן י"ל שבעצם גם עתה השתן הוא מוקצה, אלא שלא נאסר לו לטלטלו כל עוד הוא בידו, משום כבוד הבריות, אך בכך לא פקע שם מוקצה ממנו ובכך יש כאן כבר ביטול כלי מהיכנו. אעפ"כ נלענ"ד שכל עוד לא הניח את הכלי אין כאן ביטול כלי מהיכנו, משום שביטול כלי מהיכנו פירושו שסותר את הכלי (רש"י, שבת קכ"ח ע"ב ד"ה והא), או מחברו לקרקע (עיין שם מ"ג א' בתוד"ה דמבטל), וזה לא שייך כל עוד מותר לטלטל את הכלי בפועל, ולכן נלענ"ד שלא נחשב למבטל כלי מהיכנו עד שיניחנו, שרק אז יאסר הטלטול בפועל.

וראיה לזה ממה שכתב המג"א (ס"ס של"ח) בשם היש"ש שמה שאסור ליתן כלי תחת הדלף שאינו ראוי בשבת, משום שאין עושין גרף של רעי לכתחילה, הוא משום מבטל כלי מהיכנו. אלא שאם היה מותר לעשות גרף של רעי לכתחילה ע"מ לפנותו משם לא היה כאן ביטול

סימן לד

טלטול תנור המתלקח

שאלה

ראשי פרקים

שאלה

תנור נפט התלקח לפתע בעצם יום השבת. היה חשש חמור שכל המבנה שבו נמצא התנור יעלה באש. המבנה לא נמצא באיזור מגורים צפוף ולא נשקפת איפוא סכנה ישירה. עם זאת, במקום מסתובבים ילדים ויש חשש שמא יפגעו. וגם אם ניתן יהיה אולי להרחיקם, החשש העיקרי הוא

א. טלטול מוקצה

ב. הבערה וכיבוי

ג. התלקחות ברוח

ד. פסיק רישיה דלא ניחא ליה

ה. המסקנה בפסיק רישיה דלא ניחא ליה